

UPPFÖLJAREN: Antidepressiva läkemedel

Systematiska vetenskapliga studier är mer tillförlitliga än David Healys anekdoter

Under 1990-talet togs en ny typ av antidepressiva läkemedel, SSRI, i bruk. De hade färre biverkningar och användningen av depressionsmedicin ökade, vilket ledde till en minskning i självmordsfrekvensen. Trots anekdotisk evidens för motsatsen är det vetenskapligt belagt att SSRI förebygger självmord.

Antidepressiva läkemedel har funnits sedan 1960-talet. Den första generationen hade besvärliga biverkningar och användningen av dessa ökade bara långsamt. År 1990 tog mindre än 1 procent av befolkningen antidepressiva en given dag. Detta kan jämföras med förekomsten av depression som är cirka 5 procent. En ny generation antidepressiva läkemedel, de så kallade SSRI (selektiva serotoninåterupptagshämmare), introducerades i USA 1987 och i de flesta övriga länder kring 1990. Sannolikt främst på grund av den lindriga biverkningsprofilen ökade därmed användningen av antidepressiva femfaldigt eller mer under 1990-talet.

begått självmord hade medicinerat med antidepressiva. I Sverige 1992-94 var det 16 procent med påfallande liten ökning trots den kraftigt ökade användningen av antidepressiva läkemedel i befolkningen.

Kring 2003 kom åter en signal om att SSRIs eventuellt ökade självmordsrisken – nu hos deprimerade barn. Läkemedelsmyndigheterna i såväl EU som USA skrämde upp av att barn som i kliniska prövningar hade fått SSRI, i större utsträckning än de som fått placebo, uppvisade biverkningar som man uppfattade kunde innebära förhöjd risk för självmord. Inga självmord hade dock förekommit och riskbedömningen har kritiserats, men icke desto

För kritiska läsare vill jag rekommendera en översiktsartikel av **R. A. Friedman** och **A. C. Leon** i juni-numret av *New England Journal of Medicine*, världens kanske mest respekterade medicinska tidskrift.

David Healys åsikt att psykiatrisk medicinering skulle syfta till att eliminera "livets variationsrikedom" är cynisk. Han skulle med all säkerhet inte själv vilja vara den som är dömd till lidande, utanförskap och nedsatt funktionsförmåga på grund av denna variationsrikedom. Medicinsk vetenskap har eliminerat många kuriösa varianter av mänskligt liv som ingen önskar åter.

När det gäller David Healys moraliska kritik mot läkemedelsföretagen instämmer jag i professor **John Liljas** kommentar i anslutning till intervjuartikeln. Det har befunnits vara bättre att ta fram läkemedel genom vinstdrivna företag än på alternativa sätt. När det gäller sjukdomar främst förekommande i fattiga länder (till exempel malaria) kan dock icke-kommersiella satsningar vara nödvändiga. Som nödvändig motvikt till läkemedelsföretagens försäljningsiver finns läkemedelsmyndigheter, farmakolo-

gisk och farmaceutisk expertis inom universitetet samt icke minst läkarnas, med få undantag, kritiska tänkande och moral.

Göran Isacson är docent och överläkare vid Karolinska Institutet och Psykiatriska kliniken SV, Stockholm
goran.isacson@sll.se

”David Healy skulle med all säkerhet inte själv vilja vara den som är dömd till lidande, utanförskap och nedsatt funktionsförmåga.”

I en vetenskaplig artikel år 2000 påvisade jag att antalet självmord började minska i snabb takt efter 1990 i såväl Sverige som Finland, Norge och Danmark och att den ökade användningen av antidepressiva var den troligaste orsaken till detta. Sambandet har sedan dess påvisats i ett 30-tal länder. Tesen att antidepressiva läkemedel förebygger självmord har mycket starkt vetenskapligt stöd.

Depression förorsakar självmord

Redan år 1990 publicerades i USA en rapport som hävdade att sex patienter hade utvecklat "intense, violent suicidal preoccupation" (en intensiv och våldsam självmordsfixering) efter några veckors behandling med SSRI-medlet fluoxetin. Rapporten väckte stort uppseende men trots många undersökningar kunde inte denna signal om en möjlig biverkan bekräftas, snarare kunde den vederläggas. Gemensamt för alla antidepressiva preparat är att den antidepressiva effekten blir märkbar först efter några veckors behandling och att den självmordsrisk depressionen medför kvarstår under denna tid. Kliniskt arbetande psykiatrer räknar dessutom med att risken då även kan vara förhöjd på grund av att den depressiva handlingsförlamningen i vissa fall reduceras tidigare än den depressiva hopplöshetskänslan viker. Den enda rimliga konsekvensen av detta är en ökad uppsikt över patienten tills livsmodet återkommer. Det är nämligen depressionen som är orsaken till självmordsrisken.

Samtliga undersökningar av totalmaterial om självmord från bland annat Sverige och Finland har visat att depression föregick självmordet i en stor majoritet av fallen. **David Healy** har inget stöd för sitt påstående att det i stället skulle vara medicineringen. Såväl mina egna svenska som finländska undersökningar har dessutom visat att en mycket liten del av dem som

mindre förklarades SSRI mer eller mindre kontraindicerat för barn.

I USA hade antalet självmord bland barn sjunkit starkt under åren dessförinnan, något som både tidsmässigt och geografiskt var starkt korrelerat till användningen av SSRI. Förskrivningen av SSRI sjönk naturligtvis mycket drastiskt efter myndigheternas varningar och 2004 såg man för första gången på tio år en ökning av antalet självmord bland barn i USA. Jag och mina medarbetare fann att inget av det 50-tal barn som begått självmord i Sverige under 1992-99 hade SSRI i kroppen vid dödstillfället. Bland de övriga cirka 15 000 självmorden 15 år och äldre fann vi att SSRI jämfört med andra antidepressiva var underrepresenterade i förhållande till deras användning. I England studerades en databas av närmare 200 000 förskrivningar av antidepressiva. De 17 självmord som hade skett bland dessa visade att det inte fanns någon skillnad i risk mellan SSRI och de äldre jämförelsepreparaten. Inget av de behandlade barnen hade begått självmord.

Ingen vetenskaplig grund

David Healy som inte bedrivit någon egen forskning i ämnet har inte tagit intryck av dessa och andra samstämmiga studier. Han fortsätter, utifrån anekdotiska bevis och egna tolkningar av andras forskning, att hävda sin tes att SSRI ökar självmordsrisken. Inte minst gör han det som försvarrets "expert" i amerikanska rättegångar. Att advokaterna med hjälp av David Healy i något fall tydligen lyckats övertyga ett antal jurymedlemmar om att någon begått självmord eller mord på grund av SSRI, avgör naturligtvis inte den vetenskapliga frågeställningen. Helt säkert har dock den dödes efterlämnade anhöriga och deras advokater tilldömts stora belopp av läkemedelsföretaget i fråga.

ORDET: PLACEBOEFFEKT

Placeboeffekten är den del av en medicins verkan som inte beror på dess kemiska sammansättning, utan på patientens förväntning. För att läkaren inte oavsiktligt ska kunna påverka patienten utförs test av nya läkemedel dubbelblindt, det vill säga varken läkare eller patient vet vilka patienter som får det riktiga medlet och vilka som får placebo, något som ser ut som ett läkemedel men inte innehåller någon verksam substans. För att ha kliniskt värde måste en medicin ha större terapeutisk effekt på en viss åkomma än placebo.

ORDET: ANEKDOTISK BEVISFÖRING eller ANEKDOTISK EVIDENS

Så kallas det när man för att bevisa en hypotes hänvisar till enskilda fall eller personliga upplevelser. Anekdotisk evidens har låg tillförlitlighet.

SETT OCH HÖRT

Populärvetenskap avgörande för forskningsfinansiering

Populärvetenskap är allvar, menar **Winfried Löffler**, professor vid institutet för kristen filosofi vid universitetet i Innsbruck.

”Populärvetenskapen uppfattas ofta ha sitt ursprung i den ”hårda vetenskapen” och ses som en utspädd journalistisk form av denna, ett slags ”infotainment” för lekmän. Men då det gäller till exempel genforskning, neurovetenskaper och varför inte forskning i miljöfrågor, är det mycket möjligt att populärversioner bildar grundlag för beslut om forskningsfinansiering. Och det kan utgöra en del av basen för juridiska och politiska ingrepp

då det gäller till exempel skattereformer, stamcells forskning och klimatförändring. Läroböcker kan ses som en mer respektabel form av populärvetenskap och sådana kan spela en rätt viktig roll i ekvationen. Det står klart att vi inom kunskapsteorin borde ta populärvetenskapen på långt större allvar än vi gör.”

IKAROS ÅHÖRDE LÖFFLERS föredrag på konferensen om Informationssamhällets filosofi i Kirchberg am Wechsel, Österrike 5-11.8.2007.